

O SYRSKÉ BOHYNI

(Překlad je místy zkrácen)

V Sýrii nedaleko řeky Eufrátu leží město, jmenuje se Svaté a je posvěceno assyrské Héře. Domnívám se však, že toto jméno nebylo městu dáno hned při založení, nýbrž původní jméno že bylo jiné. Teprve později, když se tu začaly konat velkolepé náboženské slavnosti, přešlo se k dnešnímu názvu. O tom městě se tedy chystám vyprávět, co v něm je. Zmíním se též o předpisech, kterými se zdejší lidé řídí při bohoslužbách, o slavnostech, které pořádají, a o obětech, které tu konají. Povím vám i o bájích, které se vyprávějí o zakladatelích chrámu, a o tom, jak byla svatyně vybudována. Píši to já, Assyřan, a to, co vykládám, jsem zčásti poznal na vlastní oči, zčásti jsem se to doslechl od kněží, pokud vyprávím věci starší, než jsem sám.

Pokud víme, první z lidí si prý utvořili představu o bozích, zavedli obřady a zřídili posvátná místa a slavnosti Egyptané. První též poznali posvátná jména a vyprávěli posvátné pověsti. Nedlouhý čas potom se též doslechli od Egyptanů výkladu o bozích Assyřané, i zbuodovali svatyně a chrámy, v nichž umístili sochy a postavili řezby. U Egyptanů byly za starodávna chrámy bez soch. I v Sýrii jsou však svatyně, které se stáří jen málo liší od egyptských.

Viděl jsem například velikou svatyni Afrodity Byblijské v Byblu, kde se konají i tajné obřady na počest Adónidovu; ty obřady jsem poznal. Lidé si vyprávějí, že Adónidův příběh s kancem se přihodil v jejich krajině, a na památku té truchlivé události se každým rokem v tu dobu bijí v prsa a zpívají žalozpěvy, konají tajné obřady a po

celé krajině vládne veliký zármutek. Když skončí hořekování a pláč, nejprve přinášejí Adónidovi pohřební oběť, jako by byl mrtev; potom druhého dne o něm bájí, že je živ, vynášejí jej na vzduch a holí si hlavy jako Egyptané při úmrtí Ápise. Ženy, které si nechtějí dát hlavu oholit, trestají takto: v jednom dni je vystavují k dočasnému prodeji, ale koupit si je smějí jen cizinci a stržený peníz se stává obětí Afrodítinou.

V kraji u Byblu se děje ještě jiný zázračný jev, totiž na řece, která stéká z pohoří Libanonu do moře; ta řeka se nazývá Adónis. Řeka každého roku ztratí obvyklou barvu, zkrvaví, a jak vtéká do moře, zbarví velkou část moře do červena; tak naznačuje Byblijským období smutku. Bájí se, že v těchto dnech je Adónis na Libanonu raněn a že krev vtékající do vody zbarvuje řeku a dává toku i jeho název. Toto říká většina lidí.

Mně však jistý člověk z Byblu, který podle mého mínění mluvil pravdu, vykládal jinou příčinu toho děje. Vysvětloval jej takto: „Řeka Adónis, cizince, protéká Libanem. A Libanon má mnoho červené hlíny. V těch dnech vanou prudké větry a zanášejí do řeky hlínu, která je nejvíce rumělkové barvy, a ta hlína učiní vodu jakoby krvavou. Není tedy příčinou toho úkazu, jak říkají, krev, nýbrž hlína.“ Tolik mi vyprávěl ten muž z Byblu.

Vystoupil jsem z Byblu i na Libanon, den cesty, protože jsem se dověděl, že i tam je starobylá svatyně Afrodítina, kterou postavil Kinyrás, i spatřil jsem tu svatyni a byla vskutku starobylá.

Tuto svatyni prý založil Deukalión Sisythés, ten Deukalión, za něhož se udála potopa. O Deukaliónovi jsem slyšel od Řeků zkazku, která se o něm vypráví v Řecku. Báje zní takto: Dnešní lidé nejsou z prvního pokolení, neboť z prvního pokolení všichni zahynuli. Jsou z druhého rodu, který se opět rozmnožil z Deukalióna. O tam-

těch lidech se bájí toto: Byli to velmi zpupní lidé a páchali bezbožné zločiny, neboť nedodržovali přísahy, ani se neujímali cizinců, ani nešetřili prosebníků, a proto na ně přikvačila veliká pohroma. Ze země se naráz vytilo množství vody, spustily se veliké lijáky, řeky stékaly z hor vzduté a moře vystoupilo vysoko, až všechno bylo voda a všichni zahynuli; jenom Deukalión zbyl z lidí pro druhé pokolení, a to pro svou rozumnost a zbožnost.

K jeho záchraně došlo takto: do veliké truhly, kterou měl, uvedl ženy a své děti, i sám do ní vstoupil. Když vstupoval, přišla k němu zvěř, prasata, koně, rod lvů, hadi a všecko, co se hýbe na zemi, všechno v párech. On je všechny přijímal a oni mu neubližovali, nýbrž z boží vůle mezi nimi vládlo veliké přátelství. A pokud byla ta potopa, pluli všichni v jedné truhle. To vyprávějí o Deukaliónovi Řekové.

Na to navazuje podivuhodné vyprávění obyvatel Svatého města o tom, že se v jejich kraji otevřela veliká propast a ta přijala veškerou vodu. Když k tomu došlo, zřídil Deukalión oltáře a postavil u té propasti chrám zasvěcený Héře. Já viděl i tu propadlinu: je pod chrámem, ale velice malá. Byla-li tedy dříve veliká, bezpochyby se zmenšila — nevím. Ta, kterou jsem viděl já, je malá. Na znamení oné události dělají toto: dvakrát do roka dochází do chrámu voda z moře. Přinášejí ji nejen kněží, ale celá Sýrie a Arábie, i z krajů za Eufrátem mnoho lidí chodí k moři a všichni přinášejí vodu; tu vylévají v chrámě a ona potom přichází do té propadliny a ta propadlina, třebaže je malá, pojme vody velkou spoustu. Když tak činí, říkájí, že tento zvyk zavedl ve svatyni Deukalión na památku oné pohromy i onoho dobrodiní.

Jinou kultovní pověst jsem vyslechl od jistého mudree, že ta svatyně náležela bohyni jménem Rhea a že byla zbudována Attidem. Attis byl původem Lýd a první ze

všech se naučil tajným obřadům pro Rheu. A ty obřady, které vykonávají Frygové, Lýdové a Samothráctí, ty všechny se naučili od Attida. Neboť poté, co jej Rhea vyklestila, zanechal mužského způsobu života, změnil svou podobu na ženskou a oblékl si ženský šat, chodil po celé zemi, vykonával tajné obřady, vyprávěl, co se s ním stalo, a opěvoval Rheu. Potom přišel i do Sýrie. A kdežto za Eufrátem nepřijali lidé ani jeho, ani jeho obřady, na tomto místě zbudoval svatyni. Důkazy: bohyně se v mnohém podobá Rhei. Vezou ji lvi, drží bubínek a na hlavě má věžovou korunu — tak zpodobují Rheu Lýdové. Gallové, kteří slouží v té svatyni, se také prý nikdy nevyklešují kvůli Héře, ale kvůli Rhei, a tak napodobují Attida.

Vypravuje se, že původní chrám vzal časem zasně, ten pak, co stojí dnes, že je dílem Stratoníky, manželky krále assyrského.

Bezpochyby to byla Stratoníké, do které se zamiloval její nevlastní syn, usvědčený důmyslem lékařovým. Když jej totiž postihlo to neštěstí, nevěděl si rady, poněvadž se mu to zdálo hanba, i stonal potichu. Ležel, aniž cítil bolest, ale barva jeho pleti se zcela změnila a tělo den ode dne chřadlo. Když lékař viděl, že netrpí žádnou zjevnou chorobou, poznal, že tou nemocí je láska. Tajná láska se projevovala četnými příznaky, chabostí zraku a hlasu, změněnou barvou pleti i slzami.

Když to lékař zjistil, učinil toto: pravou ruku držel na mladíkově srdci a dal volat k němu postupně všechny, kdo byli v domě. Ten byl při příchodu všech ostatních docela klidný, teprve když vstoupila macecha, zbledl, začal se potit, zmocnila se ho třesavka, srdce se mu rozbušilo. Tyto úkazy prozradily lékařovi jeho lásku. I vyléčil jej tímto způsobem: Dal zavolat jeho otce, který o něj měl veliký strach, a řekl mu: „Choroba, kterou váš chlapec stůně, není vlastně choroba, ale křivda. On totiž ničím

netrpí, jenom jej postihla láska a pomatení smyslu. Touží po něčem, čeho se mu nikdy nedostane, protože miluje mou manželku a tu já rozhodně nepropustím.“

Tuhle lež pronesl úmyslně. A král ho hned začal prosit: „Při moudrosti a umění lékařském, nezahub mi toho hoch! Vždyť byl postižen neštěstím proti své vůli, nepřivodil si nemoc schválně. Nesmíš pro svou žárlivost vzbudit zármutek po celém království a tak, jako lékař uvést království v nenávisť!“ Takto prosil ve své neznalosti. Lékař mu na to odpověděl: „Počínáš si bezbožně, když chceš zrušit můj sňatek a provádíš nátlak na lékaře. Jak by sis počínal sám, kdyby toužil po tvé manželce, když toto žádáš ode mne?“ Ten na to odvětil, že by ani on sám nelpěl na manželce a dopřál by synovi uzdravení, i kdyby toužil po své maceše; není prý takové neštěstí ztratit manželku jako ztratit dítě.

Když to lékař uslyšel, řekl: „Proč tedy prosíš mne? Vždyť on touží po tvé ženě. To, co jsem předtím říkal, nebylo pravda.“ Král uposlechl jeho rady, přenechal synovi manželku i království, sám odešel do krajiny a postavil u Eufrátu město, jež bylo nazváno po něm. Tam také zemřel. Takto lékař rozpoznal a vyléčil lásku.

Tato Stratoniké tedy, když ještě žila se svým prvním mužem, měla jednou zvláštní sen: Héra jí prikazovala, aby jí postavila ve Svatém městě chrám, a neuposlechne-li, hrozila jí množstvím strastí. Ona toho zprvu nedbala, ale později, když ji stihla těžká nemoc, vyprávěla svému manželovi, co viděla ve snu, a aby Héru usmířila, rozhodla se postavit ten chrám. A když se rázem uzdravila, poslal jí manžel do Svatého města a s ní peníze a velké vojsko, jedny aby stavěli, druhé kvůli bezpečnosti.

I povolal jednoho ze svých přátel, mládence velice krásného, který se jmenoval Kombabos, a řekl mu: „Tebe, Kombabe, miluji ze svých přátel nejvíce, poněvadž jsi

ušlechtilý, a zvláště si tě vážím pro tvou rozumnost a přízeň vůči nám, kterou jsi již osvědčil. Nyní mám zapotřebí veliké věrnosti, protože si přeji, abys doprovázel mou manželku a uskutečnil pro mne velké dílo, vybudoval svatyni a velel vojsku. Až se vrátíš, dostane se ti od nás veliké pocty.“ Nato jej Kombabos začal snažně prosit, aby jej neodesílal a nesvěřoval mu majetek mnohem větší, než byl jeho vlastní, jakož i manželku a posvátný úkol. Báł se, aby na něj král později nežárлил kvůli Stratoníce, kterou měl odvést on sám.

Když jej nikterak nemohl přemluvit, začal s druhou prosbou, aby mu byla povolena lhůta sedmi dní a potom aby byl vyslán, až zařídí cosi nejnaléhavějšího. Toho snadno dosáhl, i přišel domů, padl na zem a takhle bědoval: „Já nebohý, k čemu mi je taková důvěra? K čemu mi je cesta, jejíž konec vidím už teď? Jsem mladý a mám doprovázet krásnou ženu. To bude pro mne veliká pohroma, jestli neodstráním příčinu zla. Musím vykonat velký čin, který mě zbaví veškerého strachu!“

Po těch slovech se učinil kleštěncem, uřízl si ohanbí a vložil je do malé nádobky spolu s myrhou, medem a jinými vonnými látkami; potom nádobku zapečetil pečeti, kterou nosil u sebe, a léčil svou ránu. Když se pak měl vydat na cestu, přišel ke králi a dal mu v přítomnosti velkého počtu lidí tu nádobku se slovy: „Pane můj, tento vzácný klenot byl uschován v mém domě a já k němu velmi přilnul. Nyní, když odcházím na dalekou cestu, uložím jej u tebe. Uchovávej mi ho v bezpečí! Neboť je mi vzácnější nad zlato, je mi tak drahý jako můj život. Až se vrátím, odnesu si jej neporušený zpět!“ Král nádobku přijal, opatřil ji druhou pečeti a prikázal správěm pokladnice, aby ji hlídali.

Kombabos se nato vydal klidně na cestu. Když pak přišli do Svatého města, budovali usilovně chrám a při tom

díle jim uplynula tři léta; a v těch došlo k tomu, čeho se Kombabos strachoval. Stratoníké, když spolu pobývali dlouhý čas, počala po něm toužit a potom se do něho dočista zbláznila. I říkají obyvatelé Svatého města, že to způsobila Héra, protože chtěla, aby nezůstalo nikomu utajeno, jak je Kombabos ušlechtilý, a Stratoníké aby byla potrestána za to, že jí nezaslíbila ten chrám bez váhání.

Ta byla zpočátku rozumná a svou chorobu skrývala; ale když v ní to zlo začalo překonávat její klid, trápila se zjevně, za dne plakávala a volala Kombaba k sobě a Kombabos pro ni byl vším. Nakonec si už ve svém neštěstí nemohla pomoci a hledala přijatelný způsob, jak dosáhnout splnění své touhy. Střežila se svěřit se svou láskou někomu jinému, sama učinit pokus se ostýchala. Vymyslíla si tedy takový plán, že se sama opije vínem a tak s ním pohovoří. Neboť s účinkem vína se dostavuje volnost v projevu a neúspěch není příliš k necti, vždyť všechno, co se při tom koná, snáze upadne v zapomnění.

Jak si usmyslíla, tak to i provedla. A když se po jídle rozešli, přišla do domu, kde byl ubytován Kombabos, prosila jej, objímala mu kolena a vyznávala mu lásku. On však její slova tvrdě odmítal, zpěchoval se a vytýkal jí opilost. Ježto pak hrozila, že si něco strašlivého udělá, prozradil jí všechno, vyprávěl jí, co sám se sebou učinil, a ukázal jí své dílo. Když Stratoníké spatřila, co nikdy neočekávala, ustala ve svém šílení, nezapomněla však nikterak na svou lásku, stále se s ním stýkala a to jí bylo útěchou za nesplněnou milostnou touhu. Takováto láska trvá ve Svatém městě a provozuje se tam dodnes: ženy touží po Gallech a Gallové jsou posedlí po ženách, ale nikdo nežárlí a ten vztah se považuje za velice posvátný.

Co se dalo ve Svatém městě se Stratoníkou, nezůstalo králi nijak tajno, neboť mnozí z těch, kteří odtamtud přicházeli, to žalovali a vypravovali, co se tam děje. Ve

velké trýzni povolal král Kombaba od nedokončené stavby k sobě. Jiní vykládají pověst zcela nepravdivou, že Stratoníké, když se její žádost nesplnila, sama napsala manželovi, aby žalovala na Kombaba, že se ji pokusil svést; tak bájí Assyřané o Stratoníce to, co Řekové říkají o Stheneboji a o Faidře z Knóssu.

Jakmile ta zpráva dospěla do Svatého města a Kombabos seznal příčinu, šel bez strachu, protože důkaz jeho neviny byl zůstaven doma. Sotvaže přišel, dal jej král ihned spoutat a uvrhnout do vězení. Potom v přítomnosti přátel, kteří byli přítomni také tehdy, když byl Kombabos odeslán, jej dal předvést a začal na něj žalovat a předhazovat mu cizoložství a necudnost. A stěžoval si vášnivě, dovolával se důvěry a přátelství a prohlašoval, že se Kombabos dopustil trojnásobného zločinu — jakožto cizoložník — tím, že zklamal důvěru a že zhřešil proti bohyni, v jejíž službě si tak počínal. Mnozí z těch, kdo byli přítomni, dosvědčovali, že je na vlastní oči viděli, jak spolu obcovali. Všichni nakonec usnesli, že Kombabos má být ihned usmrčen, protože se dopustil činů, za které zaslouží smrt.

Ten pak až do té chvíle stál a nic neříkal. Teprve když byl už veden na popravu, žádal o vydání svého klenotu, jelikož prý ho král nedává odpravit pro křivdu ani kvůli manželce, ale proto, že touží po těch pokladech, které si při odchodu u něho uložil. Na ta slova dal král povolat správce pokladnice a poručil mu, aby přinesl, co mu dal do úschovy. Když to přinesl, zlomil Kombabos pečeť, ukázal, co bylo uvnitř, i to, co se sebou udělal, a řekl: „Králi, právě toho jsem se obával, když jsi mě posílal na tu cestu, a proto jsem šel nerad. A když jsi na mne vyvinul takový nátlak, provedl jsem tento čin, ušlechtilý vůči vládci, pro mne však neblahý. A přece teď, ač jsem se takto zmrzačil, jsem žalován pro zločin, který může spáchat jenom muž!“

Král po těch slovech vykřikl, objal jej a s pláčem se tázal: „Kombabe, jaké zlo jsi to provedl?! Jaký hrůzný čin jsi to, jediný z mužů, na sobě spáchal? To naprosto neschvaluji, ubožáku, že ses odvážil takového činu, toto jsi neměl dělat a já to neměl spatřit. Vždyť mně nebylo třeba takového důkazu nevinu! Avšak když už božstvo takovou věc dopustilo, aspoň se za tebe pomstím a dám popravit hanebné udavače. Ty pak získáš velikou odměnu, množství zlata a spoustu stříbra, assyrská roucha a královské koně. A budeš k nám přicházet bez ohlášení a nikdo ti nebude bránit, abys nás spatřil, i kdybych ležel s manželkou na lůžku.“ To řekl a ihned přešel od slov k činům. Udavači byli odvedeni na popravu, Kombabos byl štědře odměněn a jeho přátelství s králem se ještě upevnilo. A žádný Assyřan se mu nemohl rovnat v moudrosti a štěstí.

Potom si vyžádal, aby směl dokončit zbývající práce na chrámu — opustil jej totiž nedostavěný — i byl tam opět poslán, dokončil ten chrám a zůstal tam do konce života. Král pak rozhodl, aby mu za jeho ušlechtilost a dobrodiní byla ve svatyni postavena kovová socha. A dosud tam stojí na Kombabovu počest tato socha, dílo Hermoklea Rhodského, podobou jakoby žena, ale oděv má mužský. A přátelé, kteří s ním nejvíce soucítili, aby ho prý potěšili v jeho bolesti, rozhodli se s ním sdílet jeho neštěstí: vyklestili se a žili stejným způsobem života jako on. Jiní vykládají o tom kultovní pověst, že prý Héra z přízně ke Kombabovi vnukla mnohým mužům, aby se vyklestili, aby on netruchlil nad ztrátou mužství sám.

A jak se jednou tento zvyk objevil, trvá od té doby podnes; každým rokem se mnoho mužů ve svatyni zbavuje mužství ať již pro útěchu Kombabovi, ať na počest Hériinu; ti však již neoblékají mužský šat, ale nosí oděvy ženské a vykonávají ženské práce. Jak jsem se doslechl, i pří-

čina těchto zvyků se uvádí ve vztah ke Kombabovi; přihodilo se mu totiž také toto: Cizinka, která přišla na slavnost, spatřila jej, jak je krásný, když nosil ještě mužský šat, a vzplanula k němu velikou láskou; když se potom dověděla, že není cele mužem, zavraždila se. Kombabos si pak ze zoufalství nad tím neštěstím v milostném vztahu oblékl ženský oděv, aby se už žádná jiná žena nedala stejně oklamat. Z té příčiny nosí Gallové ženský šat. Tolik o Kombabovi.

Chrám je průčelím obrácen k východu slunce. Vzhledem a slohem se podobá těm, jaké stavějí v Iónii. Mohutná základna vyčnívá ze země do výše dvou sáhů a na ní je chrám postaven. Výstup k němu, nepřilíš rozsáhlý, je udělán z kamene. Když se po něm vystoupí, přivádí chrámová předsíň ve veliký údiv — je opatřena vraty ze zlata. I uvnitř se chrám blýská množstvím zlata i strop je celý zlatý. Vane z něho božská vůně — jako prý ze země arabské, když se blížíš, přivane ti z dálky dech nadmíru blahovonný, a když opět odcházíš, nikterak tě neopouští, tvůj šat dlouho podrží tu vůni a ty ji navěky nezapomeš.

Uvnitř však není chrám jednoduchý, je v něm zbudována zvláštní komora. I k té vede nevelké schodiště. Dveře komora nemá, je v průčelí zcela otevřená. Do velkého chrámu vstupují všichni, do té komory však jenom kněží, a to ještě jen ti, kteří mají obzvlášť blízko k božstvu a kterým je svěřena veškerá služba ve svatyni.

V té komoře jsou sedící sochy Héry a boha, který je Zeus, jež však oni nazývají jiným jménem. Obě sochy jsou ze zlata a obě představují sedící postavu; ale Héra nesou lvi a Zeus sedí na býku. Hlavou, rouchem i posazením se tak podobá Diovi, že bys ho nemohl přirovnat k nikomu jinému, ani kdybys chtěl. Héra, prohlížíš-li si ji, jeví mnohotvárnou podobu; vcelku je to, přesně řeče-

no, Héra, má však také některé znaky Athény a Afrodíty, Selény, Rhey, Artemidy, Nemesidy a Sudic. V jedné ruce drží žezlo, ve druhé kužel a na hlavě má korunu z paprsků a hradební věž; má i vyšívaný pás, jakým ozdobují výhradně Nebeskou bohyni. Zevně ji pokrývá vrstva jiného zlata a drahocenné kameny, průzračné, modrozelené, tmavě i ohnivě červené. Dále množství sardonixů, hyacinthů a smaragdů, které přinášejí Egyptané a Indové, Aithiopové, Médové, Arménci a Babylónané.

Budu však vyprávět to, co si zaslouží obšírnějšího výkladu. Na hlavě nese ta bohyně kámen, jmenuje se ohnivec, a to jméno má podle povahy svého účinku: v noci se z něho line tak mocná záře, že je pod ním celý chrám osvětlen jako od pochodní. Ve dne je jeho lesk slabší, vzhledem se však silně podobá ohni. Ještě jiná věc je na té soše podivuhodná: pohlédneš-li na ni, když stojíš proti ní, dívá se na tebe, a když přecházíš, sleduje tě pohledem; ale podívá-li se někdo jiný z druhé strany, vede si stejně i vůči němu.

Vstupuje-li se do chrámu, je v něm nalevo nejdříve trůn Slunce, jeho socha však v něm není. Sochy Slunce a Luny tu nevytvářejí, a já se též dověděl, z jakého důvodu tak činí. Ostatním bohům se prý smějí dělat sochy, poněvadž ti všichni nemají zjevné podoby; avšak Slunce i Luna jsou zcela zjevné a všichni je vidí, jaký je tedy důvod, aby se zhotovovaly sochy těm, kteří se objevují ve vzduchu?

Za tímto trůnem je zvláštní socha Apollónova. Všichni ostatní totiž zobrazují Apollóna jako mladíka v prvním rozpuku, kdežto tito jediní vytvářejí sochu Apollóna bradatého; toto počínání chválí a Řekům i druhým vyčítají, že uctívají Apollóna v podobě chlapce. Příčina je tato: zdá se jim velmi nemoudré zobrazovat bohy nedokonalé podoby; a mládí považují za cosi nedokonalého. U svého

Apollóna zavádějí však ještě jednu novotu: oni jediní zdobí Apollóna oděvem. O jeho činech povím jen to nejpodivuhodnější.

Nejprve se zmíním o věštírně. Je mnoho věštíren v Řecku, rovněž u Egyptanů, jsou i v Africe a též v Asii je jich mnoho. Ale ty všechny jsou němé bez zásahu kněží nebo proroků, kdežto zdejší bůh se sám pohybuje a věštbu vydává až do konce sám. Způsob, jakým se to dělá, je tento: Když se bohovi zachce vydávat věštby, pohne se v křesle, načež jej kněží ihned zvednou. Když jej nezvednou, potí se a ještě více se hýbe. Jakmile jej vezmou do náručí, vede je, smývá jimi všemi směry a přeskakuje od jednoho k druhému. Nakonec se proti němu postaví velekněz a dává mu rozmanité otázky. A on, nemá-li se něco splnit, ustupuje dozadu, jestliže však něco schvaluje, žene ty, kteří jej nesou, dopředu, jako by je řídil otěžemi. Takto shromažďují boží výroky a nečiní bez boha žádnou věc kultovní ani soukromou.

Venku před chrámem stojí velký kovový oltář. Tam je též nesmírné množství jiných kovových soch králů a kněží — zmíním se o těch nejvýznamnějších: Po levé straně chrámu stojí socha Semíramidina, ukazující vpravo na chrám. Byla postavena proto, že Semíramis kdysi nařídila obyvatelům Sýrie zákonem, že ji mají ctít jako bohyni a ostatních bohů — i Héry samé — nedbat. I činili tak, ale když potom na ni z boží vůle přišly nemoci, pohromy a strasti, upustila od toho bláznovství, přiznala, že je smrtelnice, a poddaným přikázala, aby se opět obrátili k Hěře. Proto dosud stojí takto, ukazuje vstupujícím, aby uctívali Hěru, a doznává, že není bohyní ona, ale Héra.

Zhlédl jsem na tom místě i sochy Heleny a Hekaby, Andromachy, Parida, Hektora a Achillea. Viděl jsem též sochu Nírea, syna Aglájina, Filomélu a Proknu ještě jako ženy, dokonce Térea jako ptáka, rovněž jinou sochu Se-

míramidy a Kombaba, o které jsem se už zmínil, i Stratoníky, velice krásnou, a sochu Alexandrovu, jemu samému podobnou. Vedle něho stojí Sardanapal v jiné podobě a jiném kroji. Na nádvoří se volně popásají statní býci a koně, orlové, medvědi a lvi; a lidem vůbec neubližují, všichni jsou posvátní a ochočení.

Kněží je u nich ustanoveno velké množství; z těch jedni zabíjejí žertvy, druzí přinášejí úlitby, jiní se nazývají ohněnoši a další oltárníci. Za mé návštěvy jich přicházelo k obětování více než tři sta. Roucho mají celé bílé a na hlavě nosí vysokou čepici. Veleknězem se stává každým rokem někdo jiný a ten jediný nosí nachové roucho a na hlavě má zlatou tiáru. Dále je tu množství posvátných lidí: píštěců, hráčů na sýringu a Gallů i ženy potřeštěné a zbavené smyslů.

Oběť se koná dvakrát denně a scházejí se k ní všichni. Dioví obětují v tichosti, nezpívají ani nehrají na píšťaly. Když ale přinášejí žertvu Héře, zpívají a hrají na píšťaly a klapají klapačkami. Proč, o tom mi nedovedli říci nic přesného.

Nepříliš daleko od svatyně je též jezírko, v němž chovají množství rozmanitých posvátných ryb. Některé dorůstají značné velikosti, mají svá jména a připlouvají na zavolání. Za mého pobytu jedna z nich nosila zlato, měla totiž na ploutvi připevněnou ozdobu ze zlata. Já ji mnohokrát pozoroval a vždy měla tu ozdobu.

Hloubka toho jezírka je veliká. Já to nezkoušel, ale říká se, že prý je hluboké přes dvě stě sáhů. Uprostřed se tyčí kamenný oltář. Kdybys ho spatřil znenadání, myslil bys, že pluje a je nadnášen vodou — mnozí se to vskutku domnívají. Já si však myslím, že zespodu je veliký sloup, na němž je ten oltář upevněn. Je neustále ověncen a plný vonných látek. A každý den se k němu plaví mnoho lidí s věnci na hlavě, aby se pomodlili.

Tam jsou také pořádány nádherné slavnosti, nazývají se »sestupy do jezera«, neboť při nich sestupují do jezera všechny posvátné předměty; první tam vstupuje Héra, a to kvůli rybám, aby je první neuzřel Zeus. Neboť stane-li se tak, všechny prý zahynou. A tak když on přichází, aby je zhlédl, ona se postaví před něj a brání mu a s mnohými prosbami jej posílá pryč. Nejvelkolepější slavnosti jsou však u nich pouti, které se konají k moři. Avšak o těch nemohu říci nic přesného, neboť jsem se jich neúčastnil, ani jsem se na tuto pouť nevydal.

Co dělají po návratu, to jsem viděl a o tom vám povím. Každý nese nádobu naplněnou vodou a zapečetěnou voskem. Při vylévání ji nerozpečetují sami, k tomu je tam posvátný kohout, který bydlí u jezírka; když ten od nich přijme ty nádoby a spatří pečeť, za mzdu uvolní uzávěr a vyklove vosk; tak se za tu práci shromáždí pro kohouta mnoho set drachem. Nato poutníci zanesou nádoby do chrámu, vykonají úlitbu a oběť a vracejí se domů.

Největší ze všech svátků, pokud já vím, slaví Gallové začátkem jara a nazývají jej jedni ohnivou hranicí, druzí pochodní. Při něm konají zvláštní oběť. Vykopou velké stromy a postaví je na nádvoří; potom přivedou kozy, ovce a jiný dobytek a pověsí je zaživa na ty stromy. Jsou tam i ptáci a roucha a ozdoby ze zlata a stříbra. Když se pak všecko dokončí, nosí ještě okolo těch stromů posvátné předměty, zapálí hranici a to všechno ihned vzplane. K tomuto svátku se schází mnoho lidí ze Sýrie a ze všech okolních zemí.

Ve stanovené dni se shromáždí ve svatyni zástupy lidí, mnoho Gallů a kněží, o kterých jsem hovořil, konají bohoslužby, řežou se do předloktí a bíhují si navzájem záda. Mnoho přítomných je doprovází hrou na píšťaly, mnoho jich tluče do bubínků, jiní pak zpívají vzrušené a ná-

božné písně. Toto se provozuje mimo chrám a účastníci těchto obřadů nevstupují do chrámu.

V těchto dnech se také muži »stávají Gally«. Když totiž druzí hrají na píšťaly a vykonávají obřady, mnoho mužů je náhle zasaženo tímto šílenstvím a mnozí z těch, kteří přišli jen na podívanou, potom udělají takovou věc — vypovím také, jak si přitom počínají. Mladý muž, kterého to posedne, odhodí šaty, vstoupí s velkým křikem do prostřed a pozdvihne meč. A rázem se vyklestí, běží městem a v rukou nese to, co si uřízl. A z domu, do kterého to odhodí, dostane dívčí šat a ženské ozdoby. Takto provádějí vyklešťování.

Všichni se dávají tetovat, jedni na zápěstí, druzí na šíje.

Činí ještě cosi jiného a v tom se z Řeků shodují jen s Troizénskými. Řeknu též, co to dělají. Troizénští stanovili pro panny a mládence zákon, že nesmějí uzavřít sňatek dřív, než ustříhnou svůj vlas k počtě Hippolytově. I činí tak. To se děje i ve Svatém městě. Mladíci stříhají a obětují své vousy na bradě, děvčatům pak pěstují od narození posvátné vrkoče, ty jim ustříhují, když se dostaví do svatyně, a vkládají je do nádob, jedni do stříbrných, mnozí do zlatých; na ty nádoby napíše každý své jméno, připevní je v chrámě a pak odchází. To jsem vykonal i já ještě jako chlapec — a moje kadeř i mé jméno je v té svatyni dosud.

HÉRAKLÉS

Héraklea nazývají Keltové domácím jazykem Ogmios a zobrazují tohoto boha v podobě velmi prapodivné. Je to u nich stařec vysokého věku, s velikou lysinou a zbytkem šedivých vlasů, s vráscitou kůží a opálený úplně do temna, jako bývají námořníci v stáří. Spíše bys v něm viděl Charóna nebo jakéhosi Íapeta z těch, co jsou na dně Tartaru, prostě každého spíše nežli Héraklea. Ale třebaže vyhlíží takto, přece má výstroj Hérakleovu. Neboť má na sobě lví kůži, v pravici třímá kyj, po boku má zavěšen toulec a v napřážené levici napjatý luk, zkrátka po té stránce je to úplný Héraklés. Měl jsem tedy za to, že si Keltové takto vedou bezbožně, pokud jde o podobu Hérakleovu, na posměch řeckým bohům, protože se mu mstí tou kresbou za to, že kdysi vnikl do jejich země, když vedl svou kořist a hledal stáda Géryonova, a proto zchodil území většiny západních národů.

Avšak ještě jsem neřekl, co je na tom obraze nejpodivnější: ten staříčkový Héraklés totiž za sebou vleče náramně velké množství lidí, všecky přivázané za uši. K upoutání mu slouží jemné řetízky zhotovené ze zlata a z elektra, podobné nejkrásnějším náhrdelníkům. A přestože jsou vedeni na tak slabých poutech, nepomýšlejí ti lidé na únik, ač by snad mohli, a vůbec se nezpěčují, ani se neopírají nohama proti směru, kterým jsou vedeni, nýbrž jdou za ním vesele a s radostí, chválí toho, kdo je vede, všichni pospíchají, a jak se snaží navzájem se předstihnout, povolují své pouto, jako by se chtěli horšit, kdyby z něho byli vyproštěni. A řeknu bez váhání i to, co se mi zdálo